

בחוקותי ב

[וזהו בהתאם לשיטתו בספרו מורה נבוכים¹, שהאריך בנוגע לטעמי המצות, ש"כ² ציווי ואזהרה . . תוצאת חכמה והמטרה בו תכלית מסויימת (ולא רק "תוצאת הרצון המוחלט", "סתם רצון לא לבקשת תכלית") . . כל המצות . . יש להן טעם כלומר שיש לאותו הציווי או האזהרה תכלית מועילה³. וכן כתב גם הרמב"ן בפירושו על התורה⁴] –

מחדש כאן הרמב"ם ענין נוסף, שיש חובה על האדם, "להתבונן" בחוקי ה' תורה, "וכל מה שאתה יכול ליתן לו טעם תן לו טעם"⁵.

ב. וצריך ביאור:

מפורש בשמונה פרקים להרמב"ם⁶, דזה שארז"ל⁷: "לא יאמר אדם אי אפשר (לעשות עבירה) . . אלא אפשרי ומה אעשה אבי שבשמים גזר עלי", היינו רק בחוקים, "שאלמלא התורה לא היו רעות

א. כ' הרמב"ם בסוף הלכות תמורה – שהוא סיום ספר קרבנות – וז"ל:

אע"פ שכל חוקי התורה גזירות הם, כמו שביארנו בסוף מעילה [ו]ז"ל שם: "והמשפטים הן המצות שטעמן גלוי וטובת עשייתן בעוה"ז ידועה . . והחוקים הן המצות שאין טעמן ידוע . . חוקים חקתי"ך כו"⁸, ראוי להתבונן בהן, וכל מה שאתה יכול ליתן לו טעם תן לו טעם, הרי אמרו חכמים הראשונים שה' מלך שלמה הבין רוב הטעמים של כל חוקי התורה (ואח"כ ממשיך לבאר "טעם" לדיני תמורה, כדלקמן סעיף ד).

כלומר: נוסף למה שמשמע מדברי הרמב"ם בהלכות מעילה שם שבעצם יש טעמים גם לחוקים⁹, אלא "שאינן טעמן ידוע"

(1) להעיר שגם בתורה שבכתב, סיום ספר ויקרא (ספר קרבנות) הוא כדין תמורה (פרשתנו כו, לג. וראה שם, י"א).

(2) כ"ה בדפוסים רמב"ם הנפוצים. אבל בדפוסים הראשונים (באלה שחת"י: רומי רמ. קושטא רסט. ויניציא ש"י. שלד) – "חוקה שחקתי לך" (ע"ד הלשון במדרשים שבהערה הבאה (ועוד), "חוקה חקתי". ובימא שם, "אני ה' חקתי").

(3) ראה יומא סו, ב. תנחומא חוקת (ג. ח). במדבר שם (פ"ט, א. ח). ועוד.

(4) תנחומא שם ו. במדבר שם, ג. וראה עירובין כא, ב.

(5) ראה לקמן הערה 38.

(6) דלא כשיטת רש"י בפירושו עה"ת שכ' בנוגע לחוקים, "שאינן טעמן בדבר" (תולדות כו, ה. קדושים יט, יט. ועד"ז בשלח טו, כו. ועוד. וראה רש"י יומא שם ד"ה חוק: משמע שאינו אלא גזירת מלך).

(7) ח"ג פכ"ו.

(8) כ"ה הלשון בתרגום קאפח. ובהעקת תיבון בשינויים קלים.

(9) וממשיך שם שהחילוק בין חוקים ומשפטים הוא – אם "תועלתם ברורה אצל ההמונ" או לאו (ע"ד לשונו בהל' מעילה שם). וראה גם רמב"ן עה"ת (אחרי יח, ו. קדושים יט, יט), הובא לקמן בפנים ס"ב.

(10) תצא כב, ו.

(11) ראה גם ראב"ע יתרו (כ, א – בסוף הק' דמתו לעשה"ד), "וחלילה . . שתהי' מצוה אחת מהן מכחשת שקול הדעת . . נבקש אנהנו ונחפש בכל יכלתנו אולי נוכל לתקן אותה כו". ע"ש.

(12) פ"ו.

(13) תרי"כ (והובא ברש"י קדושים כ, כו.

ועפ"י יש לתמוה בדברי הרמב"ם כאן ש"ראוי להתבונן" בחוקי התורה, וכל מה שאתה יכול ליתן לו טעם תן לו טעם – והיינו שהאדם צריך להשתדל להבין תועלת החוקים (ושהדברים שנאסרו ע"י חוקי התורה הם דברים רעים כו') ולאידך, אם האדם יכול ליתן לו טעם – הרי אמירתו "אפשי" היא היפך הדרך הרצוי, שהרי "נפש החשובה לא תתאוה לאחד מאלו הרעות"?

ג. וי"ל הביאור בזה – שיש הפרש בין הטעמים דמשפטים והטעמים דחוקים:

הטעמים של "משפטים" הם בשכל האדם, כי הדברים מוכרחים ע"פ שכל האדם מצד עצמו, וכלשון חז"לי "אל-מלא נכתבו דין הוא שיכתבו": משא"כ הטעמים של חוקים, יסודם (רק) בשכל התורה (חכמתו ית', שלמעלה משכל נבראים), אינם טעמים מוכרחים בשכל הפשוט דאדם (אלא שלאחרי שמבארים הטעם והתועלת שבזה, שכל האדם "מס-כים" ומקבל שיש כאן תועלת כו').

ובזה יש לבאר דיוק לשון הרמב"ם בהמשך ההלכה, שלאחרי שמבאר הטעם לדין תמורה (וכן הטעם דהוספת חומש בפדיון הקדש) – כדלקמן ס"ד – מסיים: "ורוב דיני התורה אינם אלא עצות מ-רחוק מגדול העצה לתקן הדעות וליישר כל המעשים", דיש לומר, שהטעם שנקט הרמב"ם לשון זה, "עצות מרחוק מגדול העצה", אינו משום שתפס לישנא דקראי

כלל, ולכן ההמנעות מהם היא רק מצד ציווי התורה, "אבי שבשמים גזר עלי": משא"כ במשפטים, ש"הם הענינים המפורסמים אצל כל בני אדם שהם רעות", צריך לומר "אי אפשי", כי "הנפש החשובה לא תתאוה לאחד מאלו הרעות" – הרי מפורש כאן שיש חילוק בין חוקים ומשפטים גם באופן קיומם: במשפטים חייב לומר "אי אפשי", כלומר שמחויב האדם לקיימה מחמת טעמה השכלי, ו-אילו בחוקים חייב לומר "אפשי", כלומר שקיומה יהי באופן שאין לה טעם שכלי אלא רק מצד קבלת עול מלכותו ית', "אבי שבשמים גזר עלי".

וכ"כ הרמב"ן בפירושו על התורה: (דס"ל בהרמב"ם שיש לכל מצוות התורה "טעם" נכון ותועלת שלימה" – כנ"ל ס"א), שהמשיל ענין החוקים לגזירת ה-מלך אשר יחוק במלכותו בלי שיגלה תועלתם לעם" (אף שהמלך עצמו "יודע הצורך והתועלת במצוה ההיא . . ולא יגיד אותו לעם זולתי לחכמי יועציו" ¹⁴), ומשום כך, "אין העם נהנים בהם . . ו-מקבלים אותם (רק) ליראת המלכות". שמזה מובן גם בנוגע לחוקי התורה, שקיומם צ"ל "ליראת המלכות".

14 ואין זו סתירה להאמור לעיל שגם לחוקים יש טעם – כי כיון שאין טעמן ידוע, הרי שבשכל האדם (שאינו יודע הטעם) אין דבר זה רע, ורעת הדבר היא רק מפני שהתורה אומרת לו שזהו דבר רע, ונמצא, שקיום החוקים בפועל הוא רק מפני ש"אבי שבשמים גזר עלי". ועצ"ע לשון "גזר" דוקא (משא"כ להביאור דלקמן בפנים סעיף ו).

15 קדושים יט, יט. וראה גם רמב"ן אחרי ותצא שם.

16 רמב"ן אחרי שם – ועפ"י אין ראי' מזה ששלמה המלך, "הבין רוב הטעמים של כל חוקי התורה", שראוי לכאורה להתבונן בהם כו', כי שאני שלמה שהוא ע"ד "חכמי יועציו" של המלך שמגלה להם טעמי גזירותיו.

17 יומא שם (הובא בשמונה פרקים שם).

18 ע"ד החילוק בין משפטים ו"עדות" – אלא שבעדות, לאחר שיודעים תוכן המצוה, ה"ז מובן גם בשכל הפשוט: משא"כ בחוקים, ש"ל שהטעמים עצמם אינם מובנים כ"כ בשכל אנושי, ומודגש בהם שהם "עצות מרחוק מגדול העצה", כדלקמן בפנים.

19 ישע"י כה, א. ירמ' לב, יט.

בתמורה מודגש, שהטעם שאתה יכול ליתן לו הוא רק עצה, "מרחוק מגדול העצה".

וז"ל הרמב"ם (בטעם לדין תמורה): יראה לי שזה שאמר הכתוב²⁴ והי' הוא ותמורתו יהי' קודש, כענין שאמר²⁵ ואם המקדיש יגאל את ביתו ויסוף חמישית כסף ערכך עליו, ירדה תורה לסוף מח- שבת האדם וקצת יצרו הרע, שטבע של אדם נוטה להרבות קניינו ולחוס על ממונו, ואע"פ שנדר והקדיש אפשר ש- חזר בו וניחם ויפדה בפחות משוויו, אמרה תורה אם פדה לעצמו יסיף חומש. וכן אם הקדיש בהמה קדושת הגוף שמה יחזור בו וכיון שאינו יכול לפדותה יחליפנה בפחותה ממנה, ואם תתן לו רשות להחליף הרע ביפה, יחליף היפה ברע ויאמר טוב הוא.

ולכאורה, טעם זה אינו מובן כל צרכו: מכיון ש, אין פודין את ההקדשות אלא בשלשה בקיאי²⁶, ולא עוד, אלא ש, מכריזי²⁷ עליהן בפני כל הבאין ל- פדות, אמר אחד הרי הן שלי בעשר סלעים, ואמר אחד בעשרים כו' בחמי-

ליופי המליצה, אלא שזוהי הגדרת ענין ה"טעמים" שבהלכה זו²⁸, שה"טעמים" שאתה יכול ליתן לחוקים הם, "עצות הבאות, "מרחוק", "מגדול העצה". כלומר: הטעמים דחוקים אינם, "עצות" (שכל) האדם, ששכל האדם (מצד עצמו) מייעץ לאדם להתנהג כך (שהרי אינם דברים מוכרחים מצד השכל עצמו), אלא זוהי "עצה" של הקב"ה²⁹, "מגדול העצה" (ה"מרחוק" מן האדם).

ולכן צ"ל וזהירות, שאם "לא ימצא לו טעם ולא ידע לו עילה – כי לא הגיע עדיין אליו מרחוק – אל יהי קל בעיניו ולא יהרוס לעלות אל ה' כו"³⁰.

ולכן הורו חז"ל שהאדם צריך לומר (בחוקים) "אפשי ומה אעשה אבי שב- שמים גזר עלי" – אע"פ ש, אתה יכול ליתן לו טעם – כי שכל האדם מצד עצמו (לולא העצה מרחוק) אינו רואה את רעת דברים הנאסרים, וקיומם של החוקים – ע"י קבלת גזירתו של מקום ("אבי שבשמים גזר עלי"), אלא ניתנה אפשריות להתבונן בהם, ליתן לו טעם".

ד. עפ"י אתי שפיר ג"כ, למה כתב הרמב"ם ענין זה בנוגע לחוקים דתמורה (ולא בחוקים אחרים שקדמו לה)³¹ – כי

להעיר, שההוראה ע"ד הזהירות בחוקים כתבה הרמב"ם בסוף (הל' מעילה, שהוא סוף) ספר עבודה. וראה לעיל ע' 15 הערה 29.

(24) פרשתנו כו, י"ד.

(25) פרשתנו שם, טו.

(26) רמב"ם הל' ערכין וחרמין פ"ח ה"ב, ממשנה ריש סנהדרין ונמסתימת לשון הגמ' שם (יד, ב ואילך) משמע שהוא דין תורה. וכן מפורש בתוד"ה ואדם מגילה כג, ב ובטורי אבן שם. וראה גם ר"ן שם. ועוד. ובפיה"מ להרמב"ם מגילה שם, ובא בקבלה כו". – אבל בקרית ספר להמב"ט הל' ערכין שם דהוא מדברנן וקראי אסמכתא בעלמא. ואכ"מ.

(27) שם ה"ג.

(20) ומ"ש הרמב"ם, "ורוב דיני התורה" – ראה לקמן סוס"ו והערה 42.

(21) ראה חסד לאברהם לח' פרקים שם בפ"י, "שמעיות" – "שצריכים להשמיע אותם ואינם תלויים בסברת האדם".

(22) ל' הרמב"ם סוף הל' מעילה. ע"ש בארוכה. (23) בפשטות י"ל דכתב הוראה זו בסוף ספר קרבנות – עפ"מ בסוף הל' מעילה ש, כל ה- קרבנות כולן מכלל החוקים הן, וכיון שכל הספר כולו תוכנו "חוקים" – זהו המקום המתאים להוראה כללית בענין החוקים.

אבל לכאורה גם בספר טהרה כן (ראה רמב"ם שם) – אלא שש' טהרה בא אחר ס' קרבנות. ו-

שים²⁸ — כיצד יעלה על דעתו שיהי ביכלתו לפדות „בפחות משווי“, הרי „כל הבאין לפדות“ יציעו סכום גדול יותר, וכ”ש וק”ש שה”שלה בקיאי” לא יניחו לפדות בפחות משווי?²⁹

וכן אינו מובן — החשש ש”אם תתן לו רשות להחליף הרע בפה, יחליף היפה ברע ויאמר טוב הוא” — דלאחרי שר”אם שהקדיש ממונו (ע”ז) שהתגבר על יצרו וטבעו להרבות קנינו³⁰, אעפ”כ חוששים לא רק שמא יחזור בו, אלא שיתהפך מן הקצה אל הקצה, עד שישקר ו”יחליף היפה ברע ויאמר טוב הוא”!

והביאור בזה — שטעמים אלו הם „עצות מרחוק מגדול העצה“: מצד שכל הפשוט דהאדם אין זה דבר המתקבל, אבל „ירדה תורה לטוב מחשבת האדם כו”“, דהיינו, שהקב”ה שברא את האדם ותכונות נפשו, יודע את טבע האדם עד „סופ”“, שטבע זה „להרבות קניינו ולחוס על ממונו“ יש בכוחו להטות את האדם עד שישתדל לפדות בפחות משווי, ועד שאפשר שיתהפך מן הקצה אל הקצה, ותמורת רצונו הקודם להקדיש ממונו לה, יתנהג באופן הפכי, עד ש”יחליף היפה ברע ויאמר טוב הוא”.

ורק הקב”ה בורא האדם יכול ליתן „עצות“ אלו.³¹

ה. אבל עדיין אין הענין מתיישב כל צרכו:

כל הנ”ל מתרץ רק שגם לאחר נתינת הטעם לחוקים, קיומם תלוי ב”יראת המלכות” וקבלת עול מלכותו (כי ה”טעמים ש”אתה יכול ליתן” לחוקים אינם טעמים המוכרחים בשכל האדם, אלא „עצות מרחוק מגדול העצה“ — אבל עדיין צריך ביאור: סו”ס ההתבוננות ב”טעמי החוקים הרי היא היפך מענין קבלת עול, כמובן בפשטות, דכאשר ה”אדם משתדל ומשתוקק למצוא טעם ותועלת במצוה, ה”ז סתירה להשתוקקות לקבל ע”ע המצוה רק משום שכך גזר הקב”ה.

גם אינו מתורץ היטב מרו”ל הנ”ל שבחוקים צריך האדם לומר „אפשי” — דלכאורה, כיון שסו”ס ביכולתו של שכל האדם להבין שיש תועלת בענין החוקים (וכפי שביאר הרמב”ם בספרו מו”נ ה”תועלת בכו”כ חוקים) — אף ששכל מצ”ע אינו מכריח ענינים אלו — א”כ „נפש החשובה“ צריכה לומר (עכ”פ לאחר ה”התבוננות בטעמי החוקים) „אי אפשי”?

ו. ויובן זה בהקדים דברי הרמב”ם במורה נבוכים³², שלאחרי שמבאר ש”כל המצות . . יש להן טעם . . תכלית מועי-

מדין הוספת חומש, כי בחומש החשש הוא רק ש”ישתדל לפדות בפחות משווי, ואילו בתמורה חוששים (לא רק שיפדה בפחות משווי, אלא) שיתנהג בקצה ההפכי לגמרי, „יחליף היפה ברע” (ונוסף ע”ז יאמר ש”טוב הוא”).

זהו הרמז ב”לשונות הרמב”ם: הטעם דחומש הוא „מגדול העצה“, והטעם דתמורה הוא „מרחוק“ — דכיון שהטעם דתמורה קשה יותר להבין בשכל הפשוט, הרי לא זו בלבד שמודגש שבא „מגדול העצה“ (עצה מאותו הגדר אלא שגדולה יותר), אלא יש צורך ב”עצות מרחוק“ (עצה שהיא בגדר רחוק).

(28) אלא ש”הבעלים קודמים לכל אדם מפני שהם מוסיפים חומש” (שם ה”ה).

(29) שלכתחילה אין פודים אותם אלא בשווייה (רמב”ם שם פ”ה ה”ח).

(30) ראה רמב”ם סוף הל’ ערכין וחרמין „ראוי לו לאדם להנהיג עצמו בדברים אלו כדי לכופ יצרו ולא יהי כלי כו”.

(31) ויש לומר, שבב’ הלשונות — „עצות מרחוק“, „מגדול העצה“ — מרמו הרמב”ם לשני הטעמים שנתבאר בהלכה זו — לדין הוספת חומש ולדין תמורה:

הדין דתמורה קשה יותר לבארו בשכל הפשוט

ונמצא, שלשית הרמב"ם יש בכל המצוות — גם משפטים — ענין של חוקה ממש, ש"אי אפשר ליתן (לו) טעם כלל", שמה מובן במכש"כ וק"ו בנוגע לחוקים, שזה שכתב הרמב"ם שאפשר לתת להם טעם (הרי נוסף ע"ז שהטעם הוא "עצות מרחוק מגדול העצה"), יש בהם פרטים ש"אי אפשר ליתן (להם) טעם כלל"³⁵.

לה" — ממשיך, שכל זה הוא רק בנוגע לכללות³² המצוה, ש"כלל" המצות יש להן טעם בהחלט, ובגלל תועלת מסוימת צוה בהן, אבל פרטיותן הן אשר נאמר בהן שהן לפשט הציווי³³. . . אי אפשר ליתן טעם כלל" לפרטי המצות, והיינו שפרטי המצוות הם בגדר "חוקה", היינו גזירה בלי טעם³⁴.

בכל דרגא לפי מעלתו כו', עד לשכל האדם) — ובדרגא זו אין צריך טעם לפרטי המצוות, מכיון שסדר דעולם (בהציוניות, כפי שנראה מצד העולם) הוא שהפרטים הם הכרחיים, משא"כ מצד סדר תורה — בודאי שגם הפרטים הם בכוונה מכוונת, אלא שזה"ע של חוקה.

[דעת המו"נ לכאורה יש לבאר ע"פ חסידות ע"פ מש"כ באוה"ת בראשית (ח"י ס"ע 2184) שפרטי המצוות הם רק מצד החכמה, אבל מצד הרצון עצמו, לא היו צמצומים כ"כ. ע"ש. — וראה סה"ש תשמ"ח ח"ב ע' 458 בשו"ת].

(35) והיינו דנוסף ע"ז ש, החוקים הן המצוות שאין טעמן ידוע" (שמה מובן שהם בגדר טעם) — יש ב(כמה) חוקים ענין שאינו בגדר טעם כלל. ובלישון החסידות: זה ש, אין טעמן ידוע" היינו מפני שהטעמים הם מצד חכמתו ית' כמו שהיא למעלה ולא נתלבשה בשכל הנבראים: וזה שיש בהם ענין שאינו בגדר טעם כלל, היינו מפני שב-חוקים מאיר שרש ענין המצוות, שהם רצון העליון כפי שהוא למעלה מהתלבשות בחכמה, גם חכמה דלמעלה (אלא שאח"כ ירד ונתלבש בבחינת חכמה).

(*) ומה שהרמב"ם שולל (במו"נ שם) דברי האומרים ש, כל המצוות תוצאת הרצון המוחלט" — י"ל כוונתו שאין לומר שהציוויים אינם אלא רק רצון בלבד בלי שום טעם כלל, אבל גם להרמב"ם שרש ענין המצוה הוא רצונו ית', אלא שאח"כ נתלבש בטעם (והרי גם בחסידות מבואר בארוכה הטעם בחוקים ע"פ סוד — ואפילו בפרה אדומה, ראה בארוכה לקו"ת פ' חוקת ובכלל דרושי פרה אדומה במאמרי רבותינו נשיאנו). וראה סחי"מ למוקט ח"ב ע' נר"נ.

(32) להעיר שכללות מצות פרה אדומה מובנה — תבוא אם ותקנה צואת בנה (תנחומא חוקת ח. במדבר' שם פ"ט, ח. רש"י עה"ת בסוף פ' פרה אדומה (בשם ר"מ הדרשו)), משא"כ זה שמטהרת טמאים ומטמאת טהורין (תנחומא ובמדבר' שבהערה 3).

(33) בפשטות הענין של ציווי (רצון). בלי טעם ותכלית (ובהעתקת תיבון "למצוה לבד"). וראה הערה הבאה.

(34) במו"נ שם ממשיך, ודע כי החכמה גרמה שיהיו שם פרטים שאינם ניתנים להטעמה, וכאילו הוא דבר נמנע בעצם המצוה. . . כי אמרר למה נעשה זה כבש ולא נעשה איל, אותה השאלה עצמה מתחייבת אלו נאמר איל במקום כבש, והרי יש הכרח במין כל שהוא. . . וכאלו שזה דומה לטבע האפשרי אשר לא יתכן בלעדי אחת האפשרויות, ואי אפשר לשאול מדוע נעשה האפשרי הזה ולא נעשה זולתו מן האפשרויות, כי שאלה זו מתחייבת אלו ה' הנמצא במציאות האפשרי השני במקום זה.

אבל מובן, שאף שלא יתכן (לדעת הרמב"ם) טעם על פרטי המצוות — מ"מ, סו"ס בחר הקב"ה בפרטים אלה דוקא וחייבים לקיים כל פרטי המצוות בלי שינוי כלל: וא"כ זה שהאדם מקיים רצונו ית' בפרטים אלה דוקא, אינו משום שיש בזה טעם, אלא רק מפני שכן ציווה הקב"ה בתורתו (בלא תכלית), "אפשי ומה אעשה אבי שבשמים גזר עלי."

ואולי י"ל, שבמו"נ נחית לבאר טעמי המצוות כפי שהטעמים נתלבשו בשכל אנושי דעוה"ז [כידוע שבטעמי המצוות יש כמה דרגות: הטעמים כפי שהם מצד חכמתו ית' (שטעמים אלו אינם בגדר השגה, כיון שחכמתו ית' היא למעלה משכל הנבראים. וראה אגה"ק ס"ט (קכח, א). ועוד], והטעמים מצד חכמתו ית' כפי שנתלבשה בשכל נבראים, ובוזה גופא כמה דרגות — נשמות למעלה, שכל מלאכים

ז. והנה, ע"פ כל הנ"ל נמצא, של-
שיטת הרמב"ם יש, "התכללות" בהמצות:
במשפטים יש ענין של "חוקה" (שאי
אפשר ליתן טעם כלל), והיינו פרטי ה-
מצוה; ולאידך, בחוקים יש טעם ותועלת
(וכן הוא בכל החוקים, כדיוק לשון ה-
רמב"ם בנוגע לשלמה המלך, ש"הבין
רוב הטעמים של כל חוקי התורה").

ובטעם הדבר – יש לומר:

מטבע האדם שטבע בו השם שציווי
שיש לו טעם (משפטים) – קיומו הוא
ביתר חיות ותענוג³³, וציווי שאין לו
טעם (חוקים) – קיומו הוא ביתר קבלת
עול, כחוק וגזירת המלך.

והתכלית הרצוי' היא – שתהיינה
שתי המעלות בכל המצות, שגם קיום
החוקים יהי' מתוך חיות ותענוג (כמו
משפטים), ולכן גם בחוקים יש ענין של
"טעם": ולאידך, גם המצוות דמשפטים
צריך לקיימם (לא רק מצד הטעם ה-
שכלי, אלא) מצד רצון הקב"ה, "אשר
קדשנו במצוותיו וצונו", כמו חוקים – ו-
לזאת אין טעם לפרטי המצוות (דמשפ-
טים), שגם קיומם של משפטים קשור עם
קבלת עול מלכותו וקיום גזירתו של
הקב"ה.

והחילוק בין משפטים וחוקים הוא:
במשפטים כללות המצוה הוא ענין ש-
שכל האדם מחייבו, וענין זה של המצוה
גובר ומכריע על פרטי המצוה שאין
להם טעם; משא"כ בחוקים, שבהם גובר
חלק המצוה שאין לה טעם (אם מצד
שכללות המצוה אין לה טעם ידוע, או
שיש לה ריבוי פרטים שאין בהם טעם³⁶)
על חלק המצוה שיכולים לתת לו טעם
(ובפרט שגם הטעם שיכולים לתת אינו
רק "עצות מרחוק מגדול העצה", כנ"ל).

ועפ"י מובן, שבחוקים ישנם שני ה-
ענינים: קבלת עול מלכותו וההתבוננות
בטעמים, ואינם סותרים זא"ז – כי הם
בחלקים שונים של המצוה: יש בחוקים
מה ש"אי אפשר ליתן טעם כלל" (וב-
חוקים – חלק זה הוא הגובר ומכריע) –
וקיום המצוה הוא ע"י יראת המלכות,
קבלת עול מלכותו [ובהם צריך האדם
לומר "אפשי ומה אעשה אבי שבשמים
גזר עלי"י³⁷]; ומצד חלק המצוה ש"אתה
יכול ליתן לו טעם" – ההתבוננות בטעם
המצוה (אף שחלקה העיקרי אין לו
טעם)³⁸.

(36) ע"ד קרבנות, שהם חוקים (כנ"ל הערה 23)
– דאף שכתב הרמב"ם במ"נ שם שיש להם
"תועלת גדולה ברורה", מ"מ, רבו בהם כל כך
פרטים שאין להם טעם (כמ"ש במ"נ שם, שזוהי
דוגמא "באמת" למצוה שפרטי' אינם בגדר טעם),
ולכן ה"ז גובר על הטעם שבכללות המצוה, והרי הם
מכלל החוקים.

(37) ראה לעיל הערה 34.

(38) עפ"י מתורץ לשון הרמב"ם ש"המלך שלמה
הבין רוב הטעמים של כל חוקי התורה" – והרי
מפורש בחז"ל (תנחומא ובמדב"ר שבהערה 4) ש-
שלמה אמר על פרה אדומה, "אמרי אחכמה והיא
רחוקה ממני" (קהלת ז, כג) [ודווקא גדול לומר
שהרמב"ם מצא מדב"ר החולק וס"ל שגם לשלמה
נתגלה טעם פרה (כמו למשה – תנחומא שם ח.

במדב"ר שם, ו). ובפרט שבמ"נ שם מפורש "שלמה
נודעו לו טעמ' כל המצות פרט לפרה אדומה"?
וע"פ המבואר בפנים י"ל, דאמירת שלמה, "והיא
רחוקה ממני" קאי על הטעם דכללות המצוה, "והיא
– כללות המצוה – רחוקה ממני", כי לא מצא טעם
אפילו בגדר "עצות מרחוק מגדול העצה" (ועד שיש
בה ענין דקושיא), אבל הבין פרטים מסוימים גם
דפרה אדומה.

(39) וכמרומו בלשון הרמב"ם בסוף הל' מעילה
– "אמרו חכמים ליתן שמירה ועשי' לחוקים
כמשפטים... שיוהר בהן ולא ידמה שהן פחותין מן
המשפטים".

ובעומק יותר:

עיי' שניתן טעם גם בחוקים, ה"ן פועל, שהאדם יקיים מצות אלו בחיות ותענוג, לא רק מפני חלק זה של המצוה ש"אתה יכול ליתן לו טעם", אלא גם מצד כללות המצוה, דהיינו שהקבלת עול שלו היא מתוך חיות ועונג, קיום החוקה הוא לא רק ע"י כלי המעשה שלו, שכופה אותה לעשות רצון הקב"ה, אלא שכל כחות נפשו, "משתתפים" ב"עשיית המצוה", כל עצמותי תאמרנה: קיים רצונו ית"ש⁴⁰;

וכן לאידך במשפטים – דזה שפרטי המצוה אין להם טעם (ואינם אלא חוקה וציווי השם, בלי טעם) פועל גם בחלק השכלי של המצוה, שהאדם יכיר, שגם חלק זה של המצוה שמבין ומשיג, אין זה . . תכלית הטעם וגבולו⁴¹, כי באמת הרי הם (כמו חוקים) "עצות מרחוק מ"גדול העצה"⁴², שהחכמה האמיתית ב"מצוות השם הרי היא חכמתו ית', שלמע-

לה משכל הנבונים, וכמ"ש הרמב"ם⁴³ ד"אין כח באדם להשיג ולמצוא דעתו של בורא".

אלא שלעתיד לבוא יתגלו גם טעמי תורה, כפרש"י עה"פ⁴⁴, "ישקני מנשיקות פיהו" – "מובטחים מאתו להופיע עוד עליהם לבאר להם טוד טעמי' ומסתר צפונותי" – בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, שילמד תורה את כל העם כולו⁴⁵, ואז "יהיו" ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם שנאמר⁴⁶ כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

(משיחת ש"פ ראה תשמ"ז)

(43) הל' תשובה פ"ה ה"ה. וראה הל' יסוה"ת

פ"ב ה"ח ואילך. ועוד.

(44) שה"ש א, ב.

(45) ראה רמב"ם הל' תשובה ספ"ט. לקו"ת צו

יו, א. שער האמונה לאדמו"ר האמצעי פנ"י. ועוד.

(46) ל' הרמב"ם בסיום וחותם ספר היד.

(47) ישעי' יא, ט.

(40) ראה בארוכה לקו"ש ח"ח ע' 131 ואילך.

(41) ל' אדה"ז – אגה"ק סי"ט (קכח, א).

(42) כדיוק ל' הרמב"ם ש"רוב דיני התורה . .

עצות בו".

הוספות

.

מכתבים ושיחות